

УНИВЕРЗИТЕТ У КРАГУЈЕВЦУ
 ФАКУЛТЕТ МЕДИЦИНСКИХ НАУКА

ПРИМЉЕНО	24.04.2018.
Орг. јед.	Бројлог/Бр.
05	4837-1

УНИВЕРЗИТЕТ У КРАГУЈЕВЦУ
 ФАКУЛТЕТ МЕДИЦИНСКИХ НАУКА
 НАСТАВНО- НАУЧНОМ ВЕЋУ

1. Одлука Већа за медицинске науке Универзитета у Крагујевцу

Одлуком Већа за медицинске науке Универзитета у Крагујевцу, број IV-03-247/44 од 04.04.2018. године, именовани су чланови комисије за оцену научне заснованости теме докторске дисертације кандидата капетана др Александре Војводић, под називом:

„КВАЛИТЕТ ЖИВОТА И МЕХАНИЗМИ ОДБРАНЕ ПРОФЕСИОНАЛНИХ ВОЈНИХ ЛИЦА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ СА СИНДРОМОМ САГОРЕВАЊА НА РАДУ“

Чланови комисије су:

1. Проф. др Драгана Игњатовић Ристић, редовни професор Факултета медицинских наука Универзитета у Крагујевцу за ужу научну област *Психијатрија*, председник
2. Проф. др Сања Коцић, ванредни професор Факултета медицинских наука Универзитета у Крагујевцу, за ужу научну област *Социјална медицина*, члан
3. Проф. др Гордана Мандић-Гајић, ванредни професор Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране у Београду, за ужу научну област *Психијатрија*, члан

На основу увида у приложену документацију, Комисија подноси Наставно-научном већу:

2. Извештај о оцени научне заснованости теме докторске дисертације

2.1. Кратка биографија кандидата

Кандидат капетан др медицине Александра Војводић, рођена је 10.04.1984. године у Београду. Основну школу завршила је 1999. године у Косовској Митровици као ђак генерације, а средњу школу у Београду 2003. године, такође као ђак генерације.

Интегрисане академске студије медицине на Медицинском факултету у Београду уписала је школске 2003/2004. године, а завршила их на истом факултету у новембру 2009. године, са просечном оценом 9,23 (девет и 23/100), чиме је стекла стручно звање доктора медицине. По завршетку основних студија обавила је приправнички стаж и положила стручни испит за доктора медицине. Завршила је 2012. године Школу за официре санитетске службе, и по активацији радила у елитној јединици Војске Србије „Гарда“ као официр санитетске службе од 2012. до 2014. године, где је више пута награђивана и похваљивана за ревносну службу.

Докторске академске студије на Факултету медицинских наука у Крагујевцу, изборно подручје Неуронауке - подручје психијатрије, уписала је школске 2012/2013. године. Усмени докторски испит је положила 2014. године са оценом 10. Од 2014. године је на специјализацији из области дерматовенерологије на Војномедицинској академији. Говори енглески језик и познаје рад на рачунару.

2.2. Наслов, предмет и хипотеза докторске дисертације

Наслов: „Квалитет живота и механизми одбране професионалних војних лица Војске Србије са синдромом сагоревања на раду“

Предмет: Предмет овог истраживања представља испитивање квалитета живота, синдрома сагоревања на раду и врсте механизма одбране које користе професионална војна лица (ПВЛ).

Хипотезе: Претпоставља се да је синдром сагоревања на раду присутан код ПВЛ Војске Србије у умереном степену изражености, да ПВЛ користе зреле механизме одбране, да постоји значајна корелација између нивоа анксиозности и тежине синдрома сагоревања на раду ПВЛ, да постоји значајна корелација између механизма одбране и квалитета живота ПВЛ, да постоји негативна корелација између квалитета живота и синдрома сагоревања на раду као и да ПВЛ са присутним синдромом сагоревања на раду користе незреле механизме одбране док она ПВЛ која су старија, нижег образовања, нежењени/неудати, женског пола имају израженији синдром сагоревања на раду, лошији квалитет живота и повишену анксиозност.

2.3. Испуњеност услова за пријаву теме докторске дисертације

Кандидат је објавила рад у целини у часопису категорије M23 који излази на једном од водећих светских језика у коме је први аутор, чиме је испунила услов за пријаву теме докторске дисертације:

Vojvodic A, Dedic G, Djukic-Dejanovic S. Defense mechanisms and quality of life in military personnel with burnout syndrome. *Vojnosanit Pregl.* 2019; 76(3): doi: 10.2298/VSP170304114V
M23

2.4. Преглед стања у подручју нестраживања

Војна организација је јединствен систем, специфична средина са устаљеном организацијом рада, где је активност појединца регулисана правилима и нормама, а где је основни однос командни, што је чини једном од најстреснијих професионалних средина.

Професионална војна лица (ПВЛ) су изложена великом броју стресора током ратних али и мирнодопских активности. Ови стресори могу узроковати скривене или манифестне поремећаје, посебно анксиозност и депресију, али такође могу имати за последицу и развој синдрома сагоревања на раду.

Синдром сагоревања на раду (енгл. *burnout*) је резултат пролонгираног стреса на радном месту. Карактеришу га емоционална исцрпљеност и амбивалентни однос према послу, слаба комуникација са колегама, смањен радни ентузијазам, што доводи до смањене професионалне ефикасности и ниског самовредновања.

Синдром сагоревања на раду се среће код особа које раде на пословима везаним за комуникацију са људима. Особе које теже перфекционизму имају посебну тенденцију за развој овог синдрома, као и оне са нереално високим очекивањима и проценама везаним за себе и свој посао.

Немогућност ефикасног суочавања са фрустрацијама војне средине, укључујући и проблеме у интерперсоналној комуникацији у систему субординације, може имати за последицу коришћење маладаптивних стратегија суочавања са професионалним стресом, уз коришћење незрелих и неуротских механизма одбране, што све утиче на квалитет живота и развој синдрома сагоревања на раду.

У војној средини, најизражени фактори ризика за настанак синдрома сагоревања на раду су уочени код пилота, у Копненој зони безбедности (КЗБ), као и код медицинског особља.

Највећи број истраживања синдрома сагоревања на раду су вршена у цивилној радној средини, док је мање истраживања вршено у војној средини.

Досадашња истраживања су показала да постоји негативна корелација између субјективне процене квалитета живота и синдрома сагоревања на раду, као и повезаност између механизма одбране и квалитета живота, а свега неколико истраживања се бавило проучавањем механизма одбране који се користе у синдрому сагоревања. Оно што је доказано у многим студијама је да зрели механизми одбране обезбеђују адаптивне механизме за суочавање са свакодневним стресом смањујући вероватноћу појаве анксиозности и синдрома сагоревања.

Истраживања у овој области, вршена у страним армијама су показала значајан утицај синдрома сагоревања на живот и рад ПВЛ у војној средини.

У нашој земљи међу професионалним војним лицима до сада нису вршена истраживања повезаности механизма одбране, синдрома сагоревања на раду и психолошке вулнерабилности ПВЛ у војном окружењу.

2.5. Значај и циљ истраживања

Значај студије

Главни значај овог истраживања је у доприносу разумевања развоја синдрома сагоревања на раду у војној средини и његовог утицаја на квалитет живота ПВЛ као и предлогу програма превенције синдрома сагоревања на раду код особа које су под појачаним ризиком од његове појаве кроз учење вештина савладавања свакодневног стреса, чиме се може утицати на смањење анксиозности и побољшање квалитета живота, као и адекватну селекцију при распоређивању на одговарајуће дужности у оквиру војне службе, што би омогућило квалитетно функционисања у околностима са високим нивоом стреса, како у мирнодопским, тако и у ратним условима.

Циљ студије

Главни циљ овог истраживања је одређивање механизма одбране и субјективне процене квалитета живота професионалних војних лица са синдромом сагоревања.

Специфични циљеви истраживања су:

- 1) Утврђивање квалитета живота, механизма одбране, нивоа анксиозности и синдрома сагоревања на раду код професионалних војних лица (ПВЛ) Војске Србије
- 2) Корелације између синдрома сагоревања на раду, квалитета живота, механизма одбране и анксиозности
- 3) Корелација између специфичних социодемографских варијабли (пол, старост, образовање, брачни статус) и нивоа анксиозности, синдрома сагоревања на раду и квалитета живота
- 4) Препоруке за мере превенције појаве синдрома сагоревања на раду у војној средини

2.6. Везе истраживања са досадашњим истраживањима

Досадашња истраживања су показала да постоји негативна корелација између субјективне процене квалитета живота и синдрома сагоревања на раду, као и повезаност између механизма одбране и квалитета живота, а свега неколико истраживања се бавило проучавањем механизма одбране који се користе у синдрому сагоревања. Оно што је доказано у многим студијама је да зрели механизми одбране обезбеђују адаптивне механизме за суочавање са свакодневним стресом смањујући вероватноћу појаве анксиозности и синдрома сагоревања. Истраживања у овој области, вршена у страним армијама су показала значајан утицај синдрома сагоревања на живот и рад ПВЛ у војној средини. У нашој земљи међу професионалним војним лицима до сада нису вршена истраживања повезаности механизма одбране, синдрома сагоревања на раду и психолошке вулнерабилности ПВЛ у војном окружењу.

2.7. Методе истраживања

2.7.1. Врста студије

Емпиријско истраживање коришћењем дијагностичких тестова. Метод је неекспериментално истраживање, по типу студије пресека. Истраживање је планирано да буде спроведено у три касарне Војске Србије чији би укупни број ПВЛ задовољио тражену величину узорка испитника.

2.7.2. Популација која се истражује

Испитаници ће бити професионална војна лица (ПВЛ) Војске Србије (официри, подофицири и професионални војници) који раде под значајним оптерећењем на послу (стража, дежурства, прековремени рад, немогућност коришћења слободних дана), старости од 25 до 55 година, који имају најмање три године активне професионалне војне службе. У истраживање ће бити укључени само психички здрави, тј. биће искључени ПВЛ са дијагностикованим психијатријским болестима.

Истраживање ће се радити у јединицама пешадије Војске Србије (јединице Гарде) у којој раде високо селектовани најбољи официри, подофицири и професионални војници, који су пре пријема у војну службу на провери психо-физичких способности добили највише оцене.

2.7.3. Узорковање

Узорак ће чинити укупно 306 ПВЛ. Укључујући критеријуми су: професионална војна лица (ПВЛ) Војске Србије (официри, подофицири и професионални војници), рад под значајним оптерећењем на послу (стража, дежурства, прековремени рад, немогућност коришћења слободних дана), старост 23 до 53 године, најмање три године активне професионалне војне службе. Искључујући критеријум је ПВЛ са дијагностикованим психијатријским болестима.

Истраживање ће се радити у три касарне јединице пешадије Војске Србије, чији укупан број ПВЛ испуњава тражену величину узорка испитаника, и у којима су сви ПВЛ изложена приближно истом професионалном оптерећењу. Учешће у студији ће бити понуђено свим припадницима професионалног војног састава који у периоду извођења

студије испуњавају критеријуме за укључивање и искључивање. Истраживање ће бити добровољно, тј. сваки испитаник ће моћи да одустане од истраживања, уколико сматра да питања на било који начин ремети његово психичко благостање и узнемирава га. Пре почетка истраживања сви испитаници ће потписати информисани пристанак за испитивање, након што ће им усмено бити објашњена сврха испитивања.

Узорак ће у зависности од резултата на упитнику за синдром сагоревања бити разврстани у три групе са: ниским, умереним и високим синдромом сагоревања, а затим ће се испитивати да ли постоје разлике у коришћеним механизмима одбране ПВЛ, анксиозности и квалитета живота између ове три групе, као и међусобни однос свих демографских карактеристика и свих скорова међусобно.

2.7.4. Варијабле које се мере у студији

С обзиром на то да је истраживање неекспериментално, реч је о предикторским и критеријумским варијаблама, пре него о зависним и независним.

У критеријумске варијабле спадају: професионална припадност војном саставу, старост од 23 до 53 година, најмање три године професионалне војне службе.

Предикторске варијабле су скорови на инструментима.

Демографске варијабле су: пол, старост, брачни и образовни статус.

Могућа збуњујућа варијабла је разлика у захтевима на различитим формацијским местима припадника. Друге збуњујуће варијабле се односе на промене у окружењу испитаника, које нису под контролом истраживача (стресори ван посла, односи с ближњима).

2.7.5. Снага студије и величина узорка

Прорачун студијског узорка начињен је на основу студијске хипотезе да постоји повезаност између квалитета живота и синдрома сагоревања на раду код професионалних војних лица путем калкулатора G*power 3.0.10 (разлика у просечним вредностима квалитета живота у сегменту физичког здравља и емоционалне исцрпљености у оквиру синдрома сагоревања на раду), за вредност алфа грешке 0,05, бета грешке 0,10, снаге студије 90%, за двосмерно тестирање. Пошто у нашој војсци још нису рађена испитивања синдрома сагоревања и квалитета живота, подаци су добијени из пилот студије спроведене

на 55 испитаника. Нађено је да је највећа статистичка разлика у сегменту физичког здравља квалитета живота код особа са ниским, умереним и високим нивоом емоционалне исцрпљености. Овако добијена потребна величина узорка износила је 306 испитаника. Такође, ако се узме у обзир да је однос особа са ниским и високим нивоом синдрома сагоревања на раду у другим војскама приближно 1:5, добијена је иста величина узорка од 306 испитаника.

2.7.6. Статистичка обрада података

За проверу нормалне дистрибуције свих нумеричких параметара и скорова биће коришћен Колмогоров-Смирнов тест. Код описа нумеричких обележја биће коришћене: аритметичка средина и медијана, а од мера варијабилитета стандардна девијација, као и минимална и максимална вредност. У зависности од природе варијабли, биће коришћен Пирсонов Хи квадрат тест, а за проверу разлика просека Студентов т-тест. У анализи међузависности биће примењена методе корелације и регресије.

У оквиру студије поузданост упитника ће се испитати одређивањем унутрашње конзистенције, преко Кронбаховог коефицијента. У другом кораку биће урађена факторска анализа са варимакс ротацијом, као и непараметарска корелација у циљу испитивања валидности.

У свим примењеним методама ниво значајности биће 0,05.

2.8. Очекивани резултати докторске дисертације

Очекује се присуство синдрома сагоревања на раду различитог нивоа (лаког, умереног и тешког) код већине ПВЛ. Очекује се да ПВЛ који имају виши ниво синдрома сагоревања на раду чешће користе неуротске и незреле, а ређе зреле механизме одбране. Биће испитане корелације свих механизма одбране са сваком компонентом синдрома сагоревања (емоционална исцрпљеност, деперсонализација и лична сатисфакција), као и укупним скором синдрома сагоревања. Утврдиће се корелација између социодемографских карактеристика испитаника (године живота, пол, брачни статус или ниво образовања) са механизмима одбране, са компонентама синдрома сагоревања на раду и са анксиозношћу. Очекује се да ПВЛ који користе незреле и неуротске механизме одбране испољавају већи

ниво анксиозности и да лошије перцепирају сопствени квалитет живота у односу на ПВЈ који користе зреле механизме одбране. Очекује се да жене ПВЈ теже подносе стресне ситуације. Очекује се да је и квалитет живота знатно лошији код особа са вишим нивоом анксиозности и вишим нивоом синдрома сагоревања у односу на ПВЈ са нижим нивоом анксиозности и нижим нивоом синдрома сагоревања.

2.9. Оквирни садржај дисертације

Дисертација се заснива на процени квалитета живота, механизма одбране и синдрома сагоревања на раду високоселектованих професионалних војних лица Војске Србије који раде под великим радним оптерећењем коришћењем стандардизованих упитника за процену: социодемографски упитник је део упитника за самопроцену квалитета живота (WHOQOL-BREF) и садржи следеће податке о испитаницима: пол, образовање, брачни статус, здравствени статус. Психометријска процена механизма одбране, синдрома сагоревања, квалитета живота и анксиозности вршиће се коришћењем следећих упитника: Упитник за процену механизма одбране (Defense Style Questionnaire (DSQ-40)). Маслеч инвентар синдрома сагоревања (Maslach Burnout Inventory (MBI)), Упитник за процену квалитета живота Светске Здравствене Организације (World Health Organization Abbreviated Instrument for Quality of Life Assessment (WHOQOL-BREF) и Беков упитник о анксиозности (Beck Anxiety Inventory (BAI)). Очекује се да резултати овог истраживања покажу постоји ли повезаност врсте механизма одбране који појединци користе са развојем синдрома сагоревања на раду као и на појаву анксиозности и сам утицај на квалитет живота испитаника. Испитаће се и повезаност синдрома сагоревања на раду, анксиозности и квалитета живота. Главни значај овог истраживања је у доприносу разумевања развоја синдрома сагоревања на раду у војној средини и његовог утицаја на квалитет живота ПВЈ, као и на предлогу програма превенције синдрома сагоревања на раду код ПВЈ које су под појачаним ризиком од његове појаве кроз учење вештина савладавања свакодневног стреса, чиме се може утицати на смањење анксиозности и побољшања квалитета живота, као и адекватну селекцију при распоређивању на одговарајуће дужности у оквиру војне службе, што би омогућило квалитетно функционисања у околностима са високим нивоом стреса, како у мирnodопским, тако и у ратним условима.

3. Предлог ментора

За ментора се предлаже проф. др Гордана Дедић, редовни професор Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране за ужу научну област Психијатрија. Предложени наставник испуњава услове за ментора докторских дисертација, у складу са стандардом 9. за акредитацију студијских програма докторских академских студија на високошколским установама.

3.1. Компетентност ментора

Проф. др Гордана Дедић има дугогодишње искуство у дизајнирању и спровођењу истраживања из области психијатрије одраслих. Учествовала је на бројним пројектима и објавила читав низ радова који су у вези са темом докторске дисертације међу којима су и:

1. **Dedic G**, Panic M. Faktori rizika od samoubistva kod profesionalnih vojnih lica u Vojsci Srbije. *Vojnosanit Pregl* 2010; 67(4): 303-12.
2. **Dedic G**, Panic M. Faktori rizika od samoubistva kod vojnika Vojske Srbije. *Vojnosanit Pregl*. 2010; 67(7): 548-557.
3. **Dedic G**. Gender differences in suicide in Serbia within the period 2006-2010. *Vojnosanit Pregl*. 2014;71(3):265--270.
4. Jadranin Ž, **Dedić G**, Vaughan F, Grillo P.M, Šuljagić V. The impact of film on promoting knowledge and attitudes about HIV in soldiers of the Serbian Armed Forces. *Vojnosanit Pregl*. 2015;72(7):569-575.
5. **Dedic G**. World suicide prevention day. *Vojnosanit Pregl*. 2016;73(9):799--802.
6. **Dedic G**. Dedic S. Gender differences in suicide in Serbia within the period 2011-2015. *Vojnosanit Pregl*. 2017; doi: 10.2298/VSP161127051D

4. Научна област дисертације

Медицина. Ужа област: Неуронауке, подподручје психијатрија.

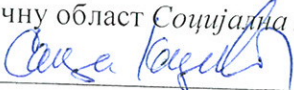
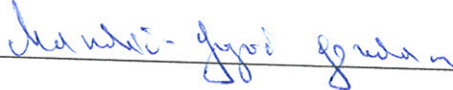
5. Научна област чланова комисије

1. Проф. др Драгана Игњатовић Ристић, редовни професор Факултета медицинских наука Универзитета у Крагујевцу за ужу научну област *Психијатрија*, председник
2. Проф. др Сања Коцић, ванредни професор Факултета медицинских наука Универзитета у Крагујевцу, за ужу научну област *Социјална медицина*, члан
3. Проф. др Гордана Мандић-Гајић, ванредни професор Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране, за ужу научну област *Психијатрија*, члан

Закључак и предлог комисије

1. На основу увида у резултате досадашње научно-истраживачке активности и публикованих радова капетана др Александре Војводић, комисија закључује да кандидат испуњава све услове да приступи изради докторске дисертације.
2. Предложена тема је научно оправдана, дизајн истраживања је прецизно постављен и дефинисан, методологија је јасна. Ради се о оригиналном научном делу које има за циљ одређивање механизма одбране и субјективне процене квалитета живота професионалних војних лица са синдромом сагоревања на раду.
3. Комисија предлаже Наставно-научном већу Факултета медицинских наука Универзитета у Крагујевцу да прихвати пријаву теме и одобри израду докторске дисертације кандидата капетана др Александре Војводић уз корекцију наслова тако да гласи “Квалитет живота и механизми одбране професионалних војних лица са синдромом сагоревања на раду”.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ:

1. Проф. др Драгана Игњатовић Ристић, редовни професор Факултета медицинских наука Универзитета у Крагујевцу за ужу научну област *Психијатрија*, председник

_____
2. Проф. др Сања Коцић, ванредни професор Факултета медицинских наука Универзитета у Крагујевцу, за ужу научну област *Социјална медицина*, члан

_____
3. Проф. др Гордана Мандић-Гајић, ванредни професор Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране, за ужу научну област *Психијатрија*, члан

_____

У Крагујевцу, 06.04.2018.